

Kiadja a Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület, Rimaszombat

Bettes István

A 150 éve született Pósa Lajos életrajzából

Pósa Lajos Nemesradnóton született 1850. április 9-én kishontesi református szülők gyermekeként. Tanulmányait a rimaszombati Egyesült Protestáns Főgimnáziumban kezdte, a gimnázium felső osztályait Sárospatakon fejezte be. Ezután a tanári pálya vonzotta, melyre a képesítést Budapesten szerezte meg. Tanárkodása idején kezdett verset írni és publikálni, majd sikerein felbuzdulva az irodalmi tevékenységet hivatásos szinten folytatta. Majdnem az összes napi-és hetilap, folyóirat közölte írásait, költeményeit.

A kedvező fogadtatás azt eredményezte, hogy Szegeden Mikszáth Kálmán utódjául szemelték ki, és felkínálták neki a Szegedi Napló szerkesztői állását. 1881-től 1889-ig működött a tiszaparti városban, ahol tősgyökeres barátai körében palóc humorával és közvetlenségével Mikszáth-éhoz hasonló népszerűsége tett szert. Népdalait, balladáit, gyermekverseit ebben az időszakban egyre sűrűbben kezdték közölni a fővárosi lapok, s ezáltal a fiatal költő neve országszerte ismertté vált. A szegediek barátságát és vendégszeretetét 1889-ig élvezhette. Ebben az évben történt, hogy a Singer és Wolfner cég egy gyereklap kiadását vette tervbe, és annak szerkesztőjéül Pósa Lajosot nyerte meg. A gömöri költő ettől kezdve 1914-ben bekövetkezett haláláig az egész magyar nyelvterületen nagyon népszerű. Én Ujságom című gyereklap szerkesztését élethivatásszerűen gyakorolta. Említésre méltó epizódnak számít életében, hogy 1901-ben kötött házassága és szeretett édesanyja elvesztése után Budapestről egy évre visszaköltözött Nemesradnóra, de ettől tovább már akkor se nagyon lehetett ott kibírni, nem még most!

Bettes István

Pósa paradox, avagy fürdővízzel a gyereket is...?

Az 1900-as évek derekán, több más korábbi nemzeti kulturális értékhez hasonlóan, Pósa valódi értékei is a feledés homályába merültek az irodalmi köztudatban. A hagyományos értékítélettől

"megsza- badított" nép tudatában unos-untalan folyamatosan ott van, multságokon, lakodalmakban, televíziós kívánságműsorokban, a Dankó Pista féle nóták ma már szinte anonim szövegírójaként. Pósanak annak idején nem volt nehéz megrendelésre műdalszövegeket gyártani, a leegyszerűsített sematikus téma úgymond a kisujjában volt. Ilyen tekintetben annyi azonban felróható neki, hogy kiszolgált a kor emberének ízlését, visszaélve így hatalmas népi műveltségével, s ezt sekélyes, felszínes érzelmi töltésű, modoros nótaszövegek sorozatgyártására használta. Meg- és elítélni valamiféle kizárólagos intellektuális rálátással 100 év távlatából elég egy-szerű lenne, a korával és korának minden tapadós hordalékával együttélő költőt. Azért sem csupán Ő hibáztatható, hogy az idők folyamán a vele kapcsolatos nemes, egészséges nemzeti érzésből és öntudatból az lett, amihez a léleknyomorító magyarországi, és a nemzeti eszményeinkkel ellenérzést tápláló külső erők alattomos manipulációi hozzásegítették.

Pósát az Ady-kultusz fénykorában Szabolcska Mihállyal együtt tizedrangú költőként próbálták beskatulyázni, hogy később értékeire is ráüthessék a "nacionalista" kirekesztő megbélyegzést. A századfordulón magyar néphagyományokból építkező eposzainak és rövid gyermekverseinek hatása óriási volt. Funkcióját tekintve, abban az időben valahol azt a szerepet töltötte be, mint napjaink gyerekeinek életében a népszerű rajzfilmsorozatok, elektronikus, audiovizuális mesefeldolgozások. Utólag tényként is megállapítható, hogy legalább két nemzedék legifjabb nemzedéke eszmélt nemzeti öntudatra éppen ezen a bázison. Hasonló megalapozottságú értékek kincsházájában kerestek további felfedezendőket a 30-as évek falukutatói, ezekből a hagyományokból merítettek a népi írók. Ilyen szemszög-ből nézve érdemei nem kisebbíthetők, a nemzeti lélekre gyakorolt pedagógiai hatása csak Benedek Elekével mérhető. Pósa egyszerű, magyaros verseléssel, játékos fordulatokkal, s népköltészet képi eszköztárának magabiztos kiaknázásával elültette a kisiskolások érzésvilágában mindazt, amit Benedek Elek vaskos kötetekben megjelent magyar mese- és mondavilág gyűjteménye tartalmaz. Mindketten ugyanabból, az akkor még egységes, teljes magyar nyelvterületen szervesen élő, tiszta forrásból merítettek. Ha a későbbi, irodalomtörténeti besorolást vesszük, ugyancsak lehangoló a nép-nemzeti iskola kiválóságainak megítélése. Elég hozzá fellapozni, a magyar irodalom történetének negyedik kötetét, mely éppen ezt az időszakot tárgyalja, és a budapesti Akadémiai Könyvkiadó gondozásában jelent meg 1965-ben. Idevonatkozó részében megállapítja, hogy "a nagy megújulási folyamatok során elhal a nép-nemzeti" iskola. Vargha Gyula, Bárd Miklós és Kozma Andor mögött Pósa Lajost Szabolcska Mihállyal épp hogy megemlíti, míg a prózaírók sorában Baksay Sándor, Benedek Elek, Tóth Béla és Eötvös Károly szerepel. Népies törekvésük Beöthy Zsolt munkásságával magyar nacionalizmusnak minősül. Ennek oka abban kereshető talán, hogy Budapest még a 90-es években is erősen németes,

s a nép-nemzeti hagyományok ápolói a polgárosodó nagyvárosi környezetben fulladozva, az erkölcsi tisztesség, boldogság és magyar hagyomány eszményeit vidéki, természetes, a népi hagyományokat őrző környezetben látják tovább élni. Ebben az időben még Adyt is inkább a szláv lelkületű romanticizmus vonzotta, amit későbbi, 1907-ben keltezett levelében így ismer be: "Puskint olvastam és nép-nemzeti tartalomért esengtem, és nagy poétának tartottam még Pósa Lajost is..." Ady nép-nemzetiekhez való viszonyulásának alakulását legjobban Gárdonyival kapcsolatos magatartása jellemzi. Ő nem szerette Gárdonyi Gézát, Gárdonyi viszont nem vette tudomásul Adyt. Ady elfordulásának legkomolyabb megnyilvánulása, hogy a két irányzat közötti átmenetet jelképező Kiss Józsefről, megjelent kötete kapcsán, napilapban szokot an nagy glosszát ír, azzal a nyomatékkal, hogy Kiss József nem nép-nemzeti. Ebben az időszakban Pósa már gúnyolódva "teremtő szittyá lánglélek"-nek nevezi. Egyszerűen az irodalom-szemléletet egyre inkább átítató 19. századi szcientifizmus térnyerésével, aki a nagy irodalmi óceánjáró fedélzetéről nem volt hajlandó minden ósdi magyar göncöt a habok közé vetni, egyértelműen fejlődésképtelen, konzervatív, begyepesedett szittyának minősült. Tömörkény István és Gárdonyi Géza például azért nem feleltek meg a korabeli elvárásoknak, mert műveikkel az új népiesség számára készítették elő a talajt.

A hasonló irodalmi ellenérzéseket, újságírói csetepatékat leszámítva, az Orient Szálló "Pósaasztalánál" a hasonszőrű nép-nemzetiek ugyancsak élvezték és szerették Pósa Lajos vidám közvetlenségét. Ezt az is bizonyítja, hogy legszűkebb környezetében Bródy Sándor is rajongó szuperlatívuszokban beszélt róla, Hermann Ottó pedig 1910-ben egyenesen Nobel-díjra akarta

előterjeszteni!

Az utókor számára beigazolódni látszik egy irodalomtörténész barátjának állítása, miszerint több mint 400 dala addig fog élni a nép ajkán, míg magyar ember lesz a földön. (Ezek túlnyomó többségükben azok a közízlést kiszolgáló Dankó Pista féle és egyéb magyar nóták, melyek a szerző nevének háttérbe szorulásával bekerültek a köztudatba.) Ellenben, hogy Pósa igaz értékeket hordozó, népi hagyományokból táplálkozó dalait, - az ellenpárt leszólása és gyalázkodása ellenére is mennyire be-csülték -, azt az bizonyítja legjobban, hogy a fiatal Bartók 5 dalát szintén megzenésítette.

1914-ben bekövetkezett halála előtt 40 éves írói jubileumát ünnepelve 50 ezer gyermek vonult fel tiszteletére Budapesten a Népligetben, ahol később szobrot állítottak neki. Elmondható róla, hogy nem csupán szűkebb környezetében, Szegeden, Gömörben vagy Budapesten volt nagyon népszerű életében, hanem a gyermekek igazi kevence és mindegyikük kedves "Pósabácsija" volt egyben. Ellenlábasai ezt is rossz néven vették tőle mondván, hogy a falusi óvodások lelkiületét állítja mintaképül a nemzet elé, miközben maga is csak egy nagy gyermek marad élete végéig.

A műfajában felmutatott igazi költői értékeket a kortársak közül csak Kosztolányi Dezső és Herczeg Ferenc vették észre, akik szóval és tettel is kiállottak mellette. Kosztolányi a Gyermek és költő című kis-esszéjében így közelíti meg a költőség sokat vitatott témáját: "Ki a költő? Az az ember, akinek a szavak fontosabbak, mint az élet... Minden költő elsősorban a szóvarázsban hisz, a szavak csodatékony rontó és áldó hatásában. Ebben a tekintetben hasonlítanak az ősnépekhez és a gyermekekhez, akik a szavakat még feltétlen valóságnak tekintik, s nem tudnak különbséget tenni a tárgyak és azoknak nevei közt. Amit a költők leírnak, az él, pusztán az által, hogy leírják. E mágiájuk segítségével kerteket bűvölnek elő a papíron, pedig mindössze néhány virág nevét említik. Ezek a virágok nőnek és illatoznak."

Ez a szóvarázs él és működik a magyar mese- és mondavilágban, amit a legyegyszerűbben és leghatékonyabb formájában Pósa Lajos felhasznált opus-szaiban. Hosszú lenne felsorolni a Benedek Elek gyűjteményéből vett Pósa által feldolgozott meséket, elég, ha itt most csak két darabot, a Vásáros bogarakat és A tülkövárat említem. Mind a kettő kurta, néhány soros kis mese. A költő az utóbbi esetében a tülkövár szó varázsára, hangulatára épít, épít rá várat, kerít köré történetet, hogy a végén, szintén varázslatosan fejezze be, a tülköket a királlyal a Tiszába hányatja, hogy csak egyet hagyjon meg magának, mellyel meséjét a gyerekeknek előadta. Pósa gyermekverseinek bizonyos tekintetben meglehetősen pikáns az utóéletük költészetünkben. Költőnk életművével, gyermekeknek szánt verseivel, tudatosan teremtett meg egy műfajt, mely a későbbiek folyamán, egészen napjainkig ugyancsak népszerű; életművek, könyvkiadók vállalatok épültek a 20. században a Pósa Lajos által tudatosan lerakott fundamentumra.

Életművének jelentőségét a későbbiek során, - már az életében ellene indított rágalomhadjárat következményeképpen, elbagatellizálta a hivatalos irodalomtörténet, ami legfőképpen a Budapest-központú szemlélet továbbélésének tudható be. Háttérbe szorításával, az újrakiadások megszűntével a gyermekvers-irodalom törzsanyagát alkotó versek a későbbi szerzők szabad prédájává. "csáky szalmájává" váltak. Vitte belőle készen-félkészen, ötletszerűen az anyagot boldog-boldogtalan. Az irodalomban persze ez még nem is lenne olyan nagy baj, csupán az kelt némi visszatetszést, hogy az eredetieskedő pózban tetszelgők unalmasan gügyögő önisméltéseik közben szinte ügyet sem vetnek a tiszteletre méltó nép-nemzeti hagyomány klasszikusára.

Készítette [Gyevai Zoltán](#) (C) 2000-2001